

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΛΕΑΣ.

(ΠΡΟΧΕΙΡΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ)

Πρέπει να μάθουμε να βλέπουμε,
για να μάθουμε ν' αγαπούμε.

ΜΑΙΤΕΡΑΪΓΚ

Μιά πλούσια χρωματική άνθιση Νεοελληνικής Τέχνης άνοιξε μέσα στις στενώχωρες σάλες του «Συλλόγου των Φιλελευθέρων», τής Θεσσαλονίκης.

Δέν εύρέθηζε, ή—πιό σωστά—δέν παραχωρήθηζε, όπου έπίμονα έζητήθηζε, άνετώτερη φιλοξενία σ' ένα από τά άδρότερα έργα έλληνικής γραφικής τών τελευταίων χρόνων. Κι' αυτό στο παθητικό του ντόπιου Έλληνισμού.

Οι πίνακες του κ. Μαλέα, στενεμένοι, χωρίς άέρα, χωρίς άνεση, χωρίς τó άρμόδιο φώς, ασφυκτικά κι' αντικαλιτεχνικά στριμωγμένοι, γάνουν μέσα στις περιορισμένες σάλες. Τά περισσότερα έργα ζημιώνονται άνυπολόγιστα. Για κείνους, μάλιστα, πού δέν έμαθαν άκόμη να μελετούν έπίμονα και βαθειά τά έργα τής Τέχνης, ώστε να εΐναι σέ θέση να επικοινωνήσουν εύκολα με τήν ψυχή πού ó καλλιτέχνης θέλησε ν' άποτυπάσει στο έργο του, για να δυνηθούν έτσι να έννοήσουν τις βαθύτερές του άρετές και τά συνθετικώτερα του προτερήματα.

✱

Κοινοτοπία χιλιοειπωμένη : Για τήν κατανόηση κάθε έργου Τέχνης, και τού πιό άντικειμενικού, χρειάζονται πολλά πράγματα. Δέν άρκει μόνο ένα έπιπόλαιο βλέμμα ένός καλοχορτασμένου ή παραχορτασμένου άστου σ' ένα έργο συνθετικό, πού ó καλλιτέχνης άφέρωσε χρόνια όλόκληρα ζωής κι' εργασίας.

Χρειάζεται πρώτα ψυχή δεχτική—έλευθερωμένη από κάθε πρόληψη. Έπειτα, άνάλογη αισθηματική άνατροφή. Έπειτα ή μελέτη. Έτσι μόνο μπορεί να προσδεχτεί καθέννας μιá συνειδητή έντύπωση. Κι αυτό γενικά για κάθε έργο Τέχνης—στήν ποίηση, στή μουσική, στή ζωγραφική κτλ.

Άνθρωποι άνίδεοι και βαρετοί, πού, είτε από όργανική ψυχική άτέλεια, είτε από έλλειψη κάθε βαθύτερης αισθηματικής άνατροφής, δέν είναι έτοιμασμένοι ούτε για τή μελέτη τών φυσικών όραμάτων, και περνούν άσυγκίνητοι μπροστά από τήν καθημερινή χρωματική άποθέωση τής γύρω μας ζωής, θά εΐταν λιγώτερα, βέβαια, έτοιμασμένοι να συγκινηθούν από έργα Τέχνης. Όταν, μάλιστα, αυτά άπαιτούν βαθύτερη μελέτη, για να κατανοηθούν, και όταν προάπτων φέρνουν τή δημιουργική σφραγίδα τού άτομικώτερου ύποκειμενισμού.

Γενικώτερα, κάθε συγκίνηση αισθητική προϋποθέτει βαθειά κατανόηση. Τίποτε δέ μπορεί να μās συγκινήσει, όταν δέν εΐμαστε σέ θέση να τó έννοήσουμε, ώστε να μπορούμε να τó αισθανθούμε και να τó αγαπήσουμε άληθινά.

Πρέπει να μάθουμε να αισθανόμαστε σάν ψυχική άνάγκη τις μεγάλες αισθητικές χαρές, πού παρέχουν τά άρτια καλλιτεχνικά δημιουργήματα.

Τότε μόνο μπορεί να τα προσέξουμε, να τα μελετήσουμε, να τα εννοήσουμε και να τ' αγαπήσουμε.

Ὁ Μαίτεργλιχ εἶπε κάπου : « πρέπει να μάθουμε να βλέπουμε, γὰρ να μάθουμε ν' αγαπούμε. »

Καὶ ὅταν μάθουμε να βλέπουμε, τότε θὰ μπορούμε ν' αγαπήσουμε πὸ βαθεῖα μιὰν ὁμορφιά, πού δὲ μπορούμε να ἐξηγήσουμε, ἀπὸ μιὰν ἄλλη ὁμορφιά, πού μπορούμε ἄβαθα ν' ἀποδόσουμε τὴν ἐξωτερικὴ τῆς ἐξήγηση.

Ὁ κ. Κώστας Μαλέας εἶναι ποιητῆς-ζωγράφος, καὶ ἀκόμη, μουσικὸς-ζωγράφος. Ἐνας συνθέτης ἰδαιλιστῆς μὲ ξεχωριστὸ δικό του ὕφος καὶ ξεχωριστὴ μορφή στὴν ἐκτέλεση. Φωτεινὸς ὅσο καὶ πολυσύνθετος, ἀναζητᾷ τις ἀρμονικὲς συμφωνίες τῶν χρωμάτων σὰ μουσικὰ μοτίβα κόσμων ἐσώτερων. Ἡ ψυχὴ του ἔχει τὴν προνομιακὴ δύναμη νὰ βλέπει, ν' ἀρπάζει καὶ ν' ἀφομοιώνει τὰ πὸ φευγαλέα μουσικὰ πού τοῦ προσφέρει ἡ φύση. Προσδέχεται τις πὸ ξεχωριστὰ γραφικὰ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον, καὶ τις ἐμφυγχώνει, μ' ἓνα πολύτιμον, ἐσωτερικὸ, μαγικὸ φῶς, σὲ μιὰ ἀπαράμιλλη χρωματικὴν ἀπόδοσιν.

Τὰ τοπεῖα του μᾶς παρέχουν στὶς βαθύτερες τῶν ἀρετῶν τὴν ἐντύπωση μουσικῶν ποιημάτων, ἢ συμφωνικῶν ὁραμάτων θαυμαστῆς χρωματικῆς πολυμορφίας καὶ συνθετικότητος.

Ἀπαλὴ καὶ γαλήνια φωτοδιάφανη μυστικοπάθεια ἀναδίνεται ἀπὸ τις χρυσόρυθμὲς του ἀνατολές, καὶ γλυκερὰ θανάσιμες νοσταλγίες μᾶς ὑποβάλλουν τ' ἀχνορόδινα, τὰ πορφυρόξανθα ἢ τὰ μενεξεδένια του ἡλιοβασίλεματα.

Ἀνίκει στὴ σχολὴ τῶν νεοτεριστῶν συγχρόνων ζωγράφων. Ἀναζητᾷ τὴ χρωματικὴ πολυσύνθετη μουσικὴ, πού ἀρμονίζουν οἱ φωτεινὲς συμφωνίες τοῦ Φοίβου, ὅταν ἐναγκαλιζέται μὲ περιπάθεια τὴ Γῆ, καὶ προσπαθεῖ ν' ἀποδόσει ρυθμικὰ καὶ ὑποβλητικὰ μὲ τὸ χρῶμα τὴν ψυχὴ, πού ἐνυπάρχει σὲ κάθε τοπεῖον, σ' ὀρισμένη στιγμή.

Ἡ τεχντροπία αὐτὴ μᾶς φαίνεται παράξενη στὴν ἀρχή. Ζητεῖ ν' ἀποδόσει τὴν ψυχὴ τῶν πραγμάτων. Ὁ καλλιτέχνης προσπαθεῖ μὲ τὸ φῶς καὶ μὲ τὸ χρῶμα νὰ μᾶς παραστήσει τὴν ἐσωτερικὴν ψυχὴ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων, σὲ δημιουργικὰς φωτεινὰς συνθέσεις, πού μᾶς συγκινοῦν ὑποβλητικὰ περισσότερο σὰν ἰδέες, σὰν ἐκλεχτὰ κομμάτια χρωματικῆς μουσικῆς.

Ὁ κ. Μαλέας δὲν εἶναι ὁ παθητικὸς ἀφηγητῆς τῆς φύσεως. Εἶναι δημιουργὸς ἐξιδανικευτῆς, ἐμπνεόμενος ἀπὸ μιὰν ἐνδιάθετη ἠθοπλαστικὴ παρόρμησιν, πού ἀνεβάζει τὴ σκέψη του καὶ τὴν προσπάθειά του σ' ἀνώτερους δημιουργικὸς κόσμους ἰδεατοῦς.

Τὰ ἐμφυχα τοπεῖα του, μὲ τὴ γοητευτικὴ, ὑποβλητικὴ δύναμή τους, δὲν μᾶς παρέχουν τὴν αἰσθητικὴ μόνον ἱκανοποίησιν. Μᾶς προκαλοῦν τὴ σύνθετη σκέψη. Μᾶς ἐρεθίζουν τὴ βαθύτερη διάνοησιν, ὅπως ὅλες οἱ ἀνώτερες ἐμπνεύσεις. Εἶναι περισσότερο νοήματα παρὰ εἰκόνας. Περισσότερο δραματικὰς σκηνὰς παρὰ σκηνογραφίας. Περισσότερο ἰδέες μᾶς δρασερῆς ἠθικῆς ὁμορφιάς, πού μᾶς ὑψώνει μαζὶ καὶ μᾶς γοητεύει.

Μιὰ σταθερὴ εἰλικρίνεια δυναμώνει τὴν καλλιτεχνικὴν ψυχὴν του. Αὐτὴ φαίνεται σ' ὅλα του τὰ ἔργα. Στὰ φευγαλέα, αἰθεροῦφαντα ἀτμοσφαιρικὰ του σημειώματα, ὡς στὶς τελευταῖες ἀφεγάδιαστες λεπτομέρειες στὰ nature morte.

Ὁ κ. Μαλέας εἶναι ἄξιος μαθητῆς τοῦ μεγάλου impressioniste Henri Martin. Ἐσπούδασε στὸ Παρίσι καὶ ἔζησε στὴν Ἀνατολή. Στὴν Πόλη, στὸ Λίβανο, στὴ Βηρυττό, στὴν Αἴγυπτο, στὴν Ἱερουσαλήμ, ἐμελέτησεν ὅλες τὶς χαρῆς τοῦ Ἥλιου καὶ τὶς ἀπόδωσε τόσο καλλιτεχνικὰ στὰ ἔργα του.

Ἐργάζεται ἀπ' τὸ 1901. Εἶναι γνωστός, ὄχι μόνον στὴν Πόλη, στὴ Σμύρνη, στὴν Αἴγυπτο, ὅπου ἔλαβε μέρος σ' ἐκθέσεις, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐτιμῆθηκε ξεχωριστὰ τὸ ἔργο του.

Ὅταν πρωτόσταει ἔργα του στὴν ἐκθεση τοῦ «Ζαπαείου», στὴν Ἀθήνα, ἐτοποθετήθηκε μεταξὺ τῶν πιὸ καλῶν μας ζωγράφων, τοῦ Ἰακωβίδη, τοῦ Φωκᾶ, τοῦ Χατζόπουλου κτλ., σὲ ξεχωριστὴ τιμητικὴ θέση, χωρὶς δισταγμό.

Οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τότε, ἢ «Ἐστία» (Π. Νιρβάνας), ἢ «Νέα Ἡμέρα» κτλ. ἀφιέρωσαν εἰδικὲς κριτικὲς καὶ ἐγκώμια γιὰ τὸ ἔργο τοῦ νεοφανέροντος καλλιτέχνη.

Στὴ «Νέα Ἑλλάδα» ἕνας εὐσυνειδήτος λογοτέχνης, ὁ κ. Φ. Πολίτης, ἐχαιρέτησε μ' αὐτὲς τὶς χαρακτηριστικὲς γραμμὲς τὴν ἐμφάνισή του : «Ὁ κ. Μαλέας παρουσιάζεται ὡς ἄγνός καλλιτέχνης. Μέσα εἰς τὴν σχετικὴν νέκραν τῆς ζωγραφικῆς μας ζωῆς αἱ εἰκόνες του ἔρχονται ὡς ἀληθῆς ἀνακούφισις. Ἡ δροσερὰ ψυχὴ τοῦ ζωγράφου χύνεται εἰς τὰ χρώματα, εἰς τὸ σχέδιον, εἰς τὰς ἀποχρώσεις. Ἄν ἢ ἔκθεσις αὐτὴ εἶναι ἁμαρτωλὴ διὰ τὴν πληθώραν τῆς ἀκαλαισθησίας καὶ τῆς ρουτίνας τῶν παλαιότερων ζωγράφων ποῦ βασιλεύει ἐκεῖ μέσα, αἱ ἁμαρτίαι τῆς ἀφιενταὶ μόνον καὶ μόνον διότι ἔχει τὴν καλὴν τύχην νὰ φιλοξενῆ τὰ τοπεῖα τοῦ νέου αὐτοῦ ζωγράφου, τοῦ ὁποίου ὁμολογῶ, ὅτι πρώτην φορὰν ἤκουσα καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἡ ψυχὴ του ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀπορροφᾷ τὰς ζωγραφικὰς ἐντυπώσεις ποῦ παρέχει ἡ φύσις. Μέσα του καθαρίζονται, ξελαγαρίζονται ὅλα καὶ ὅτι παρουσιάζει εἶναι ἀληθινὸν καλλιτέχνημα. Οἱ νεαροὶ ζωγράφοι μας, οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν, ἄς ἀφίσουν πρὸς στιγμὴν τοὺς διδασκάλους των καὶ ἄς σπεύσουν νὰ πάρουν μαθήματα ἀπὸ τὸν καλλιτέχνην αὐτόν. Ἄς προσέξουν τὴν ἀλήθειαν τοῦ τόνου, τὴν τελειότητα τῆς συνθέσεως, ἄς προσεξουν τὴν ζωγραφικὴν ψυχὴν, ποῦ γεμίζει τὰ ἔργα του...

«Δὲν πρέπει νὰ διατάσωμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὸν ἐνθουσιασμόν μας διὰ τὸ ἔργον τοῦ νέου ζωγράφου καὶ νὰ τὸν συγκαρῶμεν ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς ψυχῆς μας. Εἶναι τόσον εἰλικρινὴς ἢ ἐργασία του καὶ προδίδει τόσην μελέτην καὶ τόσο πραγματικὸν τάλαντον, ὥστε ὁ ἔπαινός μας δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ ἔχη κακὴν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ. Ἐχει πάρει πλέον τὸν καλὸν δρόμον. Τὸ βῆμα του εἶναι σταθερό».

Τὸ μεγάλο μυστικὸν τῆς τέχνης τοῦ κ. Μαλέα βρῖσκεται στὸν πλοῦτον καὶ στὴν ἁρμονία τοῦ χρώματος. Ἀχόρταστος ἀπὸ φῶς ὁ αἰσθαντικὸς καλλιτέχνης, χύνει στοὺς πίνακές του γλυκόρυθμες χρωματικὲς στροφές, ποῦ μᾶς συναρπάζουν, σὰν ὕμνοι ξωτικοὶ στὸ φωτοδότην Ἀπόλλωνα.

Σὲ πολλὰ τοπεῖα ἡ τέχνη του μουσικοποιεῖται. Εἶναι φῶς καὶ εἶναι τραγοῦδι. Καὶ ὅσο περισσότερο τὴ μελετοῦμε βαθειά, τόσο περισσότερο μᾶς ἐμβάλλεται ἡ μουσικὴ ψυχὴ τῆς. Ἡ παλέττα του πλέει μέσα σὲ χρωματικὲς ἁρμονίες. Μεταμορφώνεται μαγικὰ σ' Ἀπολλώνιαν ἄρτα μὲ χρυσὲς ἡλιακὲς χορδές, καὶ σκορπάει ρυθμικὰ κύματα, φωτοκύματα ἀπὸ ἰριδένειες πεταλοῦδες καὶ ροδόφυλλα ἀπριλιάτικα. Εἶναι φῶς καὶ τραγοῦδι.

Ἔνα ἀπὸ τὰ ἀδρότερά του ἔργα τὸ «Σουρούπωμα» (ἀρ. 216). Ὁ ἥλιος σβύνει, ἔσβυσε κοντά. Οἱ τελευταῖες τοῦ ἀποφεγγιῆς ἀγχοχαϊδεύουν τὶς κορφές στὸ βάθος. Κάτω στὴν κοιλάδα ψυχομαχᾷ τὸ φῶς. Οἱ σκιές μακραίνουν, ξεμακραίνουν φανταστικά. Μιά μυστικὴ ἀμφιβολία παντοῦ ἀπλώνεται. Μιά νοσταλγία κρυφὴ τὴν ψυχὴ σφίγγει. Εἶναι ἡ στιγμὴ ποῦ ἀργοπεθαίνει ἡ μέρα. Ὁ θάνατός της ξυπνάει μέσα μας τὶς ἀνησυχίες τοῦ ἀγνώστου. Δὲν ἀργεῖ, δὲ θ' ἀργήσει νάρθει μαζί μὲ τὴν αἰώνια νύχτα τῆς ἀνυπαξίας. Ἔρχεται. Νά !

Σκύφτον ἀπὸ τὸ βάρος τῆς πολύχρονης ζωῆς οἱ δύο γέροντες. Ὁ γέρος καὶ ἡ γρηά του. Γυρτοὶ πάνου στὰ λυγισμένα ραβδιά τους, βοηθοῦνται, ὁ ἓνας στὸν ἄλλο στηρίζονται, ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴ μοχλωμένη κοιλάδα — σέρνονται ἢ ἀνεβαίνουν τὸ φειδωτὸ μονοπάτι τῆς ζωῆς, πρὸς τὸν ἀνήφορο. Μνημειακὸ τὸ ἐρημικὸ τους σπίτι στὴ ραχοῦλα ἐκεῖ, σὰν ἀράχνες τὸ ἀγκαλιάζουν οἱ ἀμφιβολίες τῆς ἀμφιλύκης. Ἀργοβαδίζουσιν στὸ μοιραῖο τους προσορισμό. Ἡ ζωὴ βραδυνάξει...

Ἔνα ρήγος τραγικῶς μοιραίου διαπερνᾷ τὸ μυστηριώδη αὐτὸν πίνακα. Μελετῶ στοχαστικὰ τὸ συμβολικὸ ποίημα, ποῦ ἀναπέδησε ἀπὸ τὴν παλέττα τοῦ ζωγράφου, καὶ ἀναθυμοῦμαι αὐθόρμητα τὸ «Μούρωμα», τὸ θαυμαστὸ σονέττο τοῦ Μαβίλη :

Φυσάει τ' ἀεράκι μ' ἀνάλαφρη φόρα
Καὶ τὲς τριανταφυλλιῆς ἀργὰ σαλεύει
Στές καρδιῆς καὶ στὴν πλάση βασιλεύει
Ρόδινο σούρουπο, ὦρα μυροφόρα,
Χρυσὴ θυμητικῶν ὄνειρων ὦρα,
Ποῦ ἡ ψυχὴ τὴ γαλήνη προμαντεύει,
Τὴν αἰώνια γαλήνη, καὶ ἀγναντεύει
Σὰ γιὰ στερονή φορὰ κάθε της γνώρα
'Αξέχαστη' ξανθὲς κρινοτραχίλης
'Αγάτες, γαλανὰ βασιλεμένα
Μάτια ὄγρα καὶ φιλιὰ καὶ ἀνατριχίλες
Καὶ δάκρυα πλάνα δῶρα ζηλεμένα
Τῆς ζήσης, ποῦ ἀγχοσβνέται καὶ τελειώνει
Σὰν τὸ θαμπὸ γιουλί ποῦ ὀλοένα λυώνει.

Τέτοια τὰ περισσότερα ἔργα τοῦ καλοῦ μας ζωγράφου. Πολυσύνθετα ὄραματικά τραγοῦδια. Ὑμνοὶ ἀρμονικοὶ ἀπὸ χροῖμα καὶ φῶς.

Τὸ ξεχωριστὸ ἔργο του ἐπῆρε ἀπὸ καιρὸ τὴ ζηλευτὴ θέση, ποῦ τοῦ ἀξίζει, στὸν ἐλληνικὸ καλλιτεχνικὸ μας κόσμον. Θάρθει καιρός, πολὺ γρήγορα, ποῦ δικαιοματικά θὰ βαλθεῖ στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν μεγάλων μας δημιουργῶν.

Ὅσο γιὰ δῶ, ἡ ἐκθεσὴ τῶν ἔργων του ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ θαυμάσουν οἱ ξένοι, μὲ κάποιαν εὐχάριστη ἐκπληξίαν, τὴ δροσερὴ ἀνοιξὴ τῆς Νεοελληνικῆς τέχνης, σὲ τέτοιες μάλιστα ἄχαρες στιγμές. Ἔδωσε ἀκόμη τὴν εὐκαιρίαν νὰ δεῖξουν ἄλλη μιὰ φορὰ οἱ δικοὶ μας τὴν ἀδιαφορίαν τους.

Ὁ κ. Μαλέας ἄς ἀρκεσθεῖ στὴν ἱκανοποίησιν, ὅτι ἐτίμησε μὲ τὸ ἔργο του τὴν Ἑλληνικὴν Τέχνην στὰ αἰσθαντικὰ μάτια τῶν ξένων.